

Олена БЕДЗАЙ

кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри контролю та АГД,
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

ДІАГНОСТИКА ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ НА ОСНОВІ МЕТОДУ НАПРУЖЕНИХ ВАРІАНТІВ

Розглянуто фактори, які впливають на рівень ефективності системи корпоративного управління, та запропоновано використання методу напружених варіантів для розробки заходів щодо підвищення останньої.

Ключові слова: ефективність системи корпоративного управління, діагностика, спосіб напружених варіантів.

Процес побудови вітчизняної моделі корпоративного управління відбувається в умовах підвищеного динамізму середовища функціонування корпорацій та знаходиться під впливом тривалих змін, пов'язаних з постійним удосконаленням законодавчої бази, трансформацією економіки України, посиленням конкуренції, соціальної відповідальності бізнесу тощо. Усе це супроводжується розширенням кола осіб, тим чи іншим чином зацікавлених у результатах діяльності підприємств корпоративного сектору економіки.

Зазначене актуалізує потреби поглиблення досліджень, пов'язаних з методичними та практичними аспектами удосконалення процесу, який вивчає ступінь ефективності системи корпоративного управління та забезпечує розробку основних підходів до побудови адекватних механізмів його підвищення, одним з яких є діагностика.

Вивченням теоретико-методичних аспектів діагностики та оцінкою якості систем управління підприємствами різних організаційно-правових форм займалися сучасні фахівці, такі, як Т. А. Істоміна, Б. Коласс, О. Г. Мельник, А. А. Садеков, І. В. Сіменко, Ю. Є. Чирва. Конкретизацію цих питань у корпоративному секторі економіки здійснили Т. В. Момот [7], Г. В. Назарова [8], Л. С. Селіверстова [9] та ін. Водночас проблема формування та реалізації механізму діагностики ефективності системи корпоративного управління потребує подальших студій.

Метою нашої статті є розробка оптимальних заходів щодо підвищення рівня ефективності системи корпоративного управління із застосуванням способу напружених варіантів. Для досягнення визначеної мети було вирішено окремі завдання, пов'язані із дослідженням зв'язків між чинниками, зміна яких впливає на ефективність корпоративного управління та відображається значенням комплексного показника діагностики. А також зроблена характеристика змісту способу напружених варіантів та його апробація на прикладі діяльності акціонерних товариств.

Ураховуючи підходи до тлумачення змісту діагностики, викладені у [1-6] та власні думки, зазначимо, що під діагностикою ефективності системи корпоративного управління ми розуміємо споглядання процесів діяльності корпорації фахівцями-експертами, з метою оперативного

виявлення відхилень від заданих параметрів та попередження негативних ситуацій за допомогою загальнонаукових та специфічних способів і прийомів.

На попередніх етапах дослідження в основу загальної (комплексної) методики експертної діагностики ефективності системи корпоративного управління покладено дихотомічне уявлення та матриці згортки, результатом чого є отримання комплексного показника діагностики (K) [10; 11].

Техніка його формування первісно передбачає розрахунок сукупності часткових індикаторів (критеріїв) ефективності системи корпоративного управління: показники економічної ефективності (загальна кількість – 9); показники внутрішньої соціальної відповідальності (загальна кількість – 4); показники зовнішньої соціальної відповідальності (загальна кількість – 3) [11, с. 14].

Залежно від фактичного відносного значення показника кожному з них присвоюється відповідна сума кількості: від 1-го до 4-х (1 бал – «погано», 2 бали – «задовільно», 3 бали – «добре», 4 бали – «відмінно») згідно з розробленою шкалою діагностики. Загальна сума балів за кожною групою часткових критеріїв дозволяє отримати агреговані показники діагностики (CB – внутрішня соціальна відповідальність, $CЗ$ – зовнішня соціальна відповідальність, C – загальна соціалізація, E – економічна ефективність), значення яких за допомогою матриць згорток трансформуються у комплексний показник (K) діагностики ефективності системи корпоративного управління (рис. 1).

Значення (K) описано:

$$K = qCB, qCЗ, qE, \quad (1)$$

де qCB – агрегований показник діагностики внутрішнього рівня соціалізації,

$qCЗ$ – агрегований показник діагностики зовнішнього рівня соціалізації,

qE – агрегований показник діагностики економічної ефективності корпоративного управління.

Значення $qCB, qCЗ, qE$ також варіюються у межах від «1» до «4».

Застосування саме такої сукупності критеріїв дозволяє урахувати інтереси різних груп зацікавлених осіб, на задоволення яких і спрямоване ефективне корпоративне управління, а значення комплексного показника діагностики K відображає безпосередньо

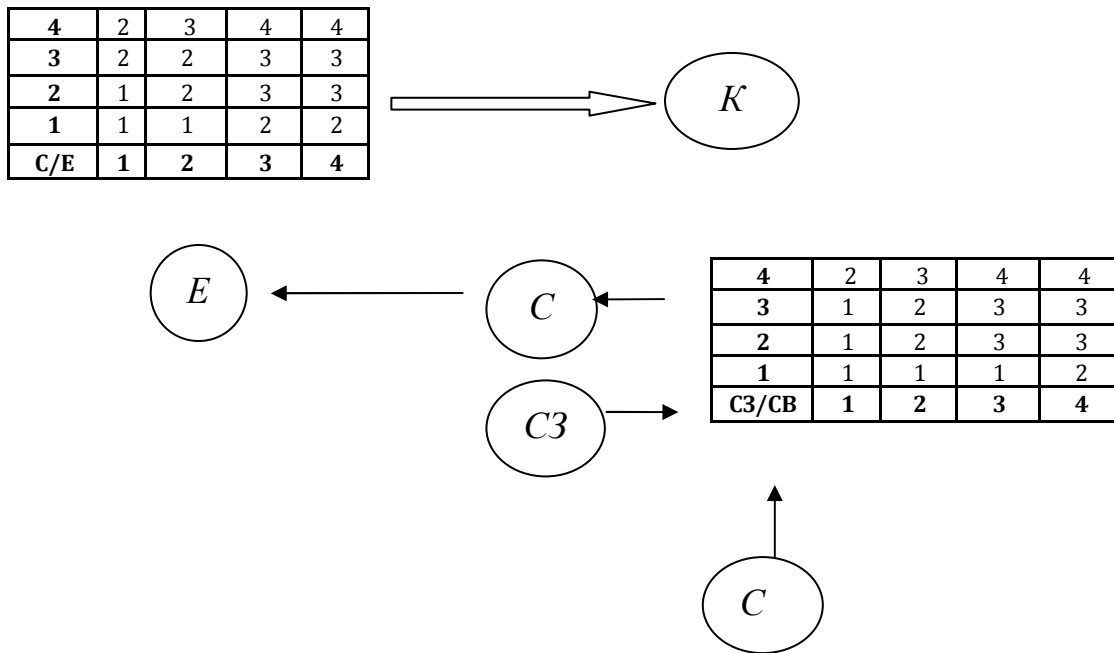

Рис. 1. Графічна схема формування комплексного показника діагностики ефективності системи корпоративного управління

ступінь досягнутої ефективності.

Перевага застосування пропонуваної загальної (комплексної) методики діагностики ефективності системи корпоративного управління полягає у тому, що отримані числові критерії дозволяють визначити «вузькі місця», тобто незадовільний стан об'єктів діагностування, на покращення яких слід звернути увагу у першу чергу. Такий підхід сприяє оперативному встановленню причин відхилень, розробці рекомендацій щодо покращення стану та дієвому контролю за їх виконанням.

Причинами відхилень зазвичай вважають дію різних факторів, при цьому характер їх впливу може бути як позитивним, так і негативним.

Отже, для встановлення причин відхилень комплексного показника діагностики ефективності корпоративного управління від бажаного рівня необхідно визначитися з факторами, які на нього впливають.

Загальну модель впливу факторів на рівень ефективності системи корпоративного управління наведено на рис. 2.

Слід зазначити, що в основу моделювання нами покладено чинники, які пов'язані з рівнем фінансової, економічної та соціальної спроможності корпорації та безпосередньо впливають на нього. Це є логічним і не суперечить правилам детермінованого аналізу. Важливим моментом, на нашу думку, є факт встановлення взаємозв'язків між самими факторами, оскільки «хвилі впливу, народжені різними факторами за всією сукупністю, частково посилюють один одного, частково гасять, породжуючи у кожний момент часу нові хвилі» [12, с. 327].

Як бачимо, зв'язки між факторами мають дуже цільний характер, чинять прямиий або непрямиий вплив, тому для ухвалення управлінських рішень за результатами діагностики, експерту необхідно володіти інформацією про всі складові ефективності корпоративного управління.

Отже, якщо поточний рівень ефективності

системи корпоративного управління (оцінки 1, 2, 3) визнано недостатнім та ставиться за мету його підвищення, то для визначення причин недостатнього рівня і розробки варіантів підвищення ефективності системи корпоративного управління пропонуємо алгоритм діагностики, заснований на методі напружених варіантів.

Процес діагностики здійснюється у зворотньому напрямку відносно оцінювання: від значення комплексного показника K через агреговані показники внутрішньої і зовнішньої соціальної відповідальності (CB , $C3$), економічної ефективності (E) до локальних та містить п'ять етапів.

На I-му етапі визначаються усі напружені варіанти (які є цільовими) для агрегованих показників

$$(E_{\varphi}^{\text{var}}, C3_{\varphi}^{\text{var}}, CB_{\varphi}^{\text{var}}), \text{var} \in V = \{1, N(E, C3, CB)\}$$

цільового рівня K_{φ} ефективності системи корпоративного управління підприємства на підставі критерію:

$$\text{var} \in V \text{ if } (E_{\varphi}^{\text{var}} - 1) \vee (C3_{\varphi}^{\text{var}} - 1) \vee (CB_{\varphi}^{\text{var}} - 1) \Rightarrow K_{\varphi} - 1$$

. Зміст II-го етапу зводиться до визначення цільового збільшення оцінки $(\Delta E_{\varphi}, \Delta CB_{\varphi}, \Delta C3_{\varphi})$ за всіма агрегованими показниками (як різниця між цільовою та поточною оцінками):

$$\Delta E_{\varphi}^{\text{var}} = E_{\varphi}^{\text{var}} - E_t,$$

$$\Delta CB_{\varphi}^{\text{var}} = CB_{\varphi}^{\text{var}} - CB_t, \quad \Delta C3_{\varphi}^{\text{var}} = C3_{\varphi}^{\text{var}} - C3_t, \quad \text{var} \in V.$$

Із безлічі варіантів (var) виділяються варіанти з мінімальною сумою цільових балів (4-и бальна шкала)

на підставі критерію: $\min(\Delta E_{\varphi}^{\text{var}} + \Delta CB_{\varphi}^{\text{var}} + \Delta C3_{\varphi}^{\text{var}})$. Із цільових варіантів з var мінімальною сумою цільових

балів було виокремлено пріоритетні $(E_p, CB_p, C3_p)$ на підставі критерію рівномірного покращення всіх

локальних показників діяльності.

На III-му етапі визначається цільове підвищення балів на підставі критерію мінімальної різниці між цільовим і поточним значенням:

$$\Delta b(E_{uj}) = b_H(E_{uj}) - b(E_t), j = E_t + 1, b_H(E_{uj}) = \min_{E=E_{uj}} b(E), \quad (2)$$

$$\Delta b(CB_{uj}) = b_H(CB_{uj}) - b(CB_t), k = CB_t + 1, b_H(CB_{uj}) = \min_{CB=CB_{uj}} b(CB), \quad (3)$$

$$\Delta b(C3_{uj}) = b_H(C3_{uj}) - b(C3_t), i = C3_t + 1, b_H(C3_{uj}) = \min_{C3=C3_{uj}} b(C3), \quad (4)$$

На IV-му етапі визначаються варіанти покращення локальних показників

$$L(E_t^f), f = \overline{1,8}, L(C3_t^u), u = \overline{1,3}, L(CB_t^g), g = \overline{1,4}$$

для досягнення цільового (пріоритетного) значення за кожним агрегованим показником, визначеним на другому етапі на підставі критеріїв: сумарне підвищення локальних показників дорівнює цільовому підвищенню відповідного агрегованого показника, визначеному на третьому етапі; та рівномірного покращення всіх локальних показників діяльності.

На V-му етапі встановлюється цільове збільшення у відносному та вартісному вимірі локальних показників для кожного з варіантів, визначеного на четвертому етапі на підставі критерію мінімальної різниці між цільовим і поточним значенням:

$$\Delta L^f(E_{uj}) = L_H^f(E_{uj}) - L^f(E_t), f \in F_{\text{var}}(E), \text{var}(E) = \overline{1, N L(E)}$$

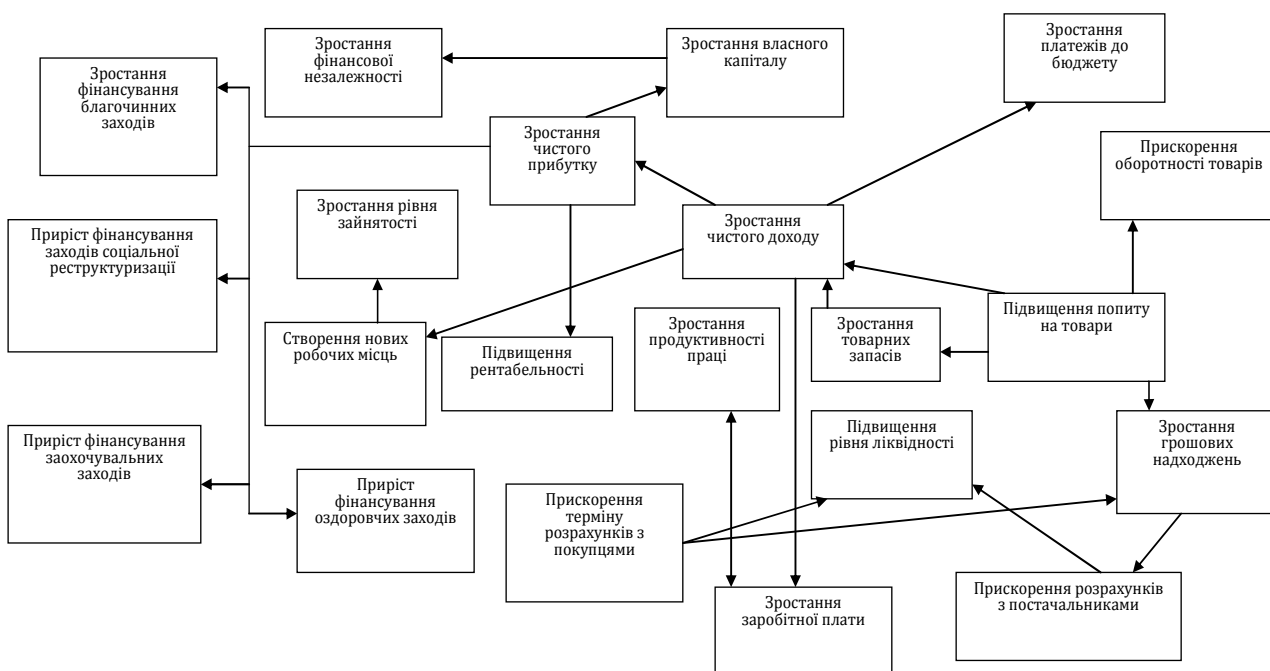

Рис. 2. Взаємозв'язок факторів економічної ефективності, внутрішньої та зовнішньої соціальної відповідальності корпорації

$$\Delta L^g(CB_{uj}) = L_H^g(CB_{uj}) - L^g(CB_t), g \in G_{\text{var}}(CB), \text{var}(CB) = \overline{1, N L(CB)}, \quad (5)$$

$$\Delta L^u(C3_{uj}) = L_H^u(C3_{uj}) - L^u(C3_t), u \in U_{\text{var}}(C3), \text{var}(C3) = \overline{1, N L(C3)}, \quad (6)$$

$$\Delta L^g(CB_{uj}) = L_H^g(CB_{uj}) - L^g(CB_t), g \in G_{\text{var}}(CB), \text{var}(CB) = \overline{1, N L(CB)}, \quad (7)$$

Із безлічі варіантів (var) виділяються варіанти за критерієм мінімальної сумарної вартості цільового збільшення:

$$\min_{\text{var}(E)} (\sum_{f \in F_{\text{var}}} \Delta L^f(E_{uj})) + \min_{\text{var}(CB)} (\sum_{g \in G_{\text{var}}} \Delta L^g(CB_{uj})) + \min_{\text{var}(C3)} (\sum_{u \in U_{\text{var}}} \Delta L^u(C3_{uj})), \quad (8)$$

Удосконалена методика апробована на прикладі трьох корпорацій із досліджуваної сукупності, результати якої систематизовано у табл. 1.

При цьому інформаційним підґрунтям були результати комплексної діагностики ефективності системи корпоративного управління, а критерієм оптимальності його підвищення – розмір фінансування обраного варіанту, впровадження якого забезпечить перехід з фактичного на бажаний (цільовий) рівень комплексного показника ефективності.

За результатами апробації компанії 1 рекомендовано покращити три показники соціальної відповідальності (це потребує додаткового фінансування у розмірі 460,4 тис. грн.), що забезпечить підвищення з «доброго» рівня ефективності системи корпоративного управління на «відмінний».

Компанії 2 рекомендовано переглянути структуру оборотних активів – додаткове вкладення коштів у ліквідні активи на суму 428,4 тис. грн. забезпечить підвищення ефективності системи корпоративного

Таблиця 1. Результати діагностики варіантів підвищення ефективності системи корпоративного управління

Підприємства	Фактичне значення (СВ;СЗ;Е)	Фактичне значення К	Мінімальна сумарна вартість фінансування	Бажане (цільове) значення К
Компанія 1	(3;2;3)	3 – добре	460,4 тис. грн	4 – відмінно
Компанія 2	(2;2;2)	2 – задовільно	428,4 тис. грн	3 – добре
Компанія 3	(2;2;4)	3 – добре	є наявні резерви	4 – відмінно

управління з «задовільного» рівня на «добрий»; стабільний економічний стан компанії 3 не потребував застосування поглибленої діагностики, оскільки підприємство має «відмінний» рівень економічної ефективності, то рішення про покращення рівня соціальної відповідальності за рахунок наявних резервів власних коштів повинні приймати топ-менеджери підприємства.

Таким чином, розробка та визначення шляхів підвищення рівня системи корпоративного управління за допомогою способу напружених варіантів надає можливість не лише вибрати найбільш оптимальні заходи, а й мінімізувати витрати, пов'язані з їх впровадженням.

Перспективами подальших досліджень у цьому напрямку є удосконалення пропонованої методики шляхом включення у сукупність критеріїв, які формують значення комплексного показника діагностики ефективності системи корпоративного управління показників, які відображають екологічну політику корпорації.

Список літератури

1. Коласс, Б. *Управление финансовой деятельностью предприятия. Проблемы, концепции и методы : учеб. пособие* [Текст] / Б. Коласс. – М. : Финансы : ЮНИТИ, 1997. – 596 с.
2. Садеков, А. А. *Управление предприятием в условиях кризиса : монография* [Текст] / А. А. Садеков, В.В. Цурик ; М-во образования и науки Украины, Донец. держ. ун-т экономики и торговли им. М. Туган-Барановского, Каф. экономики предприятия. – Донецьк : [ДонГУЭТ], 2006. – 178 с. – Библиогр.: с. 148-155.
3. Сіменко, І. В. *Якість систем управління підприємствами: методологія, організація, практика* [Текст] : монографія / І. В. Сіменко ; М-во освіти і науки України, Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. – Донецьк : [ДонНУЕТ], 2009. – 394 с.
4. Чирва, Ю. Є. *Діагностика фінансового стану підприємств роздрібної торгівлі : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.07.05 / Чирва Ю. Є. ; Харьк. держ. ун-т харчування та торгівлі. – Х., 2006. – 19 с.*
5. Істоміна, Т. А. *Діагностика кризових ситуацій в процесі управління реструктуризацією підприємства : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.06.01 / Істоміна Т. А. ; Харьк. держ. екон. ун-т. – Х., 2002. – 19 с. : рис.*
6. Мельник, О. Г. *Системно-орієнтована діагностика діяльності підприємства* [Текст] / О. Г. Мельник // *Актуальні проблеми економіки* № 1 (103), 2010. – С. 143-150.
7. Момот, Т. В. та ін. *Вартісно-орієнтований організаційно-економічний механізм корпоративного управління холдинговими компаніями: стратегія отримання комбінаторних переваг: монографія* [Текст] / Т. В. Момот, М. В. Кадничанський, О. А. Лобанов, Н. В. Рудь. – Х.: Фактор, 2010. – 220 с.
8. Назарова, Г. В. *Організаційно-функціональна діагностика корпорації* [Текст] / Г. В. Назарова // *Научно-технический сборник. – 2003. – № 50. – С. 32-44.*
9. Селіверстова, Л. С. *Методологічні основи оцінки ефективності корпоративних структур* [Текст] / Л. С. Селіверстова // *Актуальні проблеми економіки. – № 2 (104), 2010. – С. 28-32.*
10. Бедзай, О. В. *Основні підходи до моделювання методик експертної діагностики ефективності системи корпоративного управління* [Текст] / О. В. Бедзай // *Торгівля і ринок України / М-во освіти і науки України, Донец. нац. ун-т економіки і науки України. – Донецьк, 2009. – Вип. 28, т. 2. – С. 166-172.*
11. Бедзай, О. В. *Діагностика прогностичного рівня ефективності системи корпоративного управління* [Текст] / О. В. Бедзай // *Проблеми формування нової економіки XXI століття: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф., 23–26 груд. 2010 р.: в 6 т. – Дніпропетровськ: Біла К.О., – 2010. – т. 6., С. 13–18.*
12. Орлов, А. И. *Прикладная статистика : учебник* [Текст] / А. И. Орлов. – М. : Экзамен, 2006. – 671 с. : ил., портр.

РЕЗЮМЕ

Бедзай Елена

Диагностика эффективности системы корпоративного управления на основе метода напряженных вариантов

Рассмотрены факторы, влияющие на уровень эффективности системы корпоративного управления, и предложено использование метода напряженных вариантов для разработки мероприятий по повышению последней.

RESUME

Bedzay Olena

Diagnostic effectiveness of corporate governance based on the method of strained variants

The factors that influence the effectiveness of corporate governance are considered in the article. There has been suggested the usage of method of strenuous options for developing measures to improve the latter.

Стаття надійшла до редакції 10.04.2012 р.